

Ústavno-právne postavenie národnostných menšín v Slovenskej republike v kontexte štátov V4

Igor Palúš*

DOI: <https://doi.org/10.24040/sap.2022.9.2-3.102-116>

Abstrakt:

PALÚŠ, Igor: *Ústavno-právne postavenie národnostných menšín v Slovenskej republike v kontexte štátov V4*. Príspevok je venovaný ústavno-právnej postaveniu národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike v kontexte analytického hodnotenia tejto problematiky v štátoch V4. V prvej časti príspevku autor poukazuje na prvky spoločné a rozdielne vzťahujúce sa k ústavno-právnej úprave skúmanej tematiky v štátoch V4 s naznačením, v čom by mohla byť zdrojom inšpirácie pre jej uplatnenie v slovenských podmienkach. Druhá časť je venovaná analýze a hodnoteniu práv národnostných menšín a etnických skupín na Slovensku. Autor skúma a hodnotí predmetný inštitút ako súčasť základných práv a slobôd z pohľadu jeho prirodzeno-právneho a pozitívno-právneho poňatia. Poukazuje (aj) na problémové miesta súčasnej právnej úpravy, ale aj aplikačnej praxe, naznačujúc ich možné riešenia opierajúce sa o poznatky právnej vedy, skúsenosti iných európskych štátov, ako aj potreby slovenskej spoločensko-politickej praxe.

Kľúčové slová:

ústava, národnostná menšina, etnická skupina, štáty V4

Constitutional and Legal Status of National Minorities in the Slovak Republic in the Context of the V4 States

Abstract:

PALÚŠ, Igor: *Constitutional and Legal Status of National Minorities in the Slovak Republic in the Context of the V4 States*. The paper is devoted to the constitutional and legal status of national minorities and ethnic groups in the Slovak Republic in the context of analytical evaluation of this issue in the V4 countries. In the first part of the article, the author points out the elements common and differently related to the constitutional-legal regulation of the researched topic in the V4 countries, with an indication of what could be a source of inspiration for its application in Slovak conditions. The second part is devoted to the analysis and evaluation of the rights of national minorities and ethnic groups in Slovakia. The author examines and evaluates the institute in question as a part of fundamental rights and freedoms from the point of view of its natural-legal and positive-legal conception. He also points out the problematic points of the current legal regulation, but also the applied practice, indicating their possible solutions

* prof. JUDr. Igor Palúš, CSc., Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik.

based on the knowledge of legal science, the experience of other European states, as well as the needs of Slovak socio-political practice.

Key words:

constitution, national minority, ethnic group, V4 states

Úvod

Problematika práv národnostných menšín patrí nielen medzi tradičnú matériu ústavného (v širšom zmysle medzinárodného, resp. európskeho-úniového) práva, ale svojim legislatívnym zakotvením a faktickou realizáciou sa zaraďuje medzi témy majúce neraz problémový, resp. kontroverzný výklad, prejavujúci sa v pluralite, či skôr, v rôznosti názorov na ich podstatu a zmysel.

V jednom však medzi ústavnými právnikmi (v zásade aj politológmi) panuje zhoda – práva národnostných menšín a etnických skupín sú vo vnútroštátnom prostredí predmetom ústavnej úpravy, sú súčasťou ústavy ako základného zákona demokratického štátu. V naznačenom zmysle, koncepciu ich ústavnej úpravy možno chápať v dvojakom smere. Vo všeobecnom – keď postavenie národnostných menšín a etnických skupín možno charakterizovať ako súčasť ústavných princípov základných práv a slobôd, a špecifickom – keď ústavy národnostným menšinám a etnickým skupinám priznávajú určité špecifické práva viažuce sa na ich národnosť, resp. etnikum.¹

Zatiaľ čo ľudské práva prislúchajú každému človeku na základe toho, že je ľudskou bytosťou (teda nie na základe iných znakov), pri právach národnostných menšín a etnických skupín ide výslovne o zachovanie osobitných charakteristík, či už jazykových, kultúrnych, náboženských alebo etnických. Tento protiklad, resp. fakt, niektorí autori prezentujú ako antagonizmus osobitného a všeobecného.² Zastávame názor, že v demokratickej spoločnosti, ktorej základom je demokratická ústava nejde o vzťah antagonizmu, ale vzťah vzájomnej podmienenosti a súčinnosti, ak je vzťah väčšiny a národnostných menšín (etnických skupín) legislatívne nastavený a v praxi uplatňovaný v prospech rozvoja obidvoch – väčšiny i menšín.

Civilná spoločnosť si vyžaduje rešpektovanie a ochranu práv národnostných menšín a etnických skupín, pričom v ich právach musí byť viac, než právo tolerancie, je treba zabrániť diskriminácii a zaistiť vyváženosť možností. Na druhej strane ani menšiny nesmú vnucovať svoje odlišné predstavy (jazykové, kultúrne, samosprávne) väčšine a štát na platforme, že všetko čo svedčí väčšine (je pre ňu prospešné), je diskrimináciou menšín. Ochrana národnostných menšín vychádzajúca z ľudských práv poskytuje menšinám šancu samostatne si určovať svoj spôsob života a odolávať asimilačnému tlaku okolia. Avšak rozvíjanie a ochrana práv národnostných menšín a etnických skupín sa môže realizovať len v rámci rozvoja väčšinovej spoločnosti, ktorej sú súčasťou.

1 FRIDRICH, B. a kol. *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013., s. 137; PALÚŠ, I. a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2016. s. 176-177.

2 POLLMANN, A. – LOHMANN, G. (Ed), *Ľudské práva*. Interdisciplinárna príručka (slovenský preklad). Bratislava, 2017. s. 340.

Predmetom diskusie býva aj otázka, kto je nositeľom práv menšín, koncipovaných ako ľudské práva – občan (jednotlivec), alebo skupina občanov? Je zrejmé, že niektoré práva národnostných menšín (etnických skupín) sa dajú uplatňovať len v rámci skupiny, spolu s inými príslušníkmi menšiny. Na druhej strane všeobecná koncepcia ľudských práv vychádza (najmä od čias po druhej svetovej vojne) z predstavy, že dôstojnosť a sloboda jednotlivcov (občanov) sa musia rešpektovať. V súčasnosti prevláda názor (a ústavy štátov V4 to aj potvrdzujú – pozri ďalej), že nie je možné uplatňovať v čistej podobe úpravu práv menšín na jednej strane ako skupinových práv, alebo na strane druhej ako individuálneho práva (individuálnych práv). Nazdávame sa, že je múdre prepojiť prvky individuálnych a skupinových práv tak, aby sa v rámci demokracie orientovanej na ľudské práva umožňovalo spoločenské sebaurčenie, pričom by zároveň jednotlivcovi zostala možnosť slobodne prezentovať svoju identitu a rozhodovať sa pre taký spôsob života, aký preferuje.

Vychádzajúc z poznámok, ktoré sme uviedli, si v predložennom príspevku kladieme za cieľ vykonať analýzu ústavnoprávneho postavenia národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike, ktorú mienime realizovať v kontexte ústavnej úpravy menšinových práv v štátoch V4. Máme za to, že problematiku národnostných menšín (etnických skupín) je nutné vnímať z hľadiska súvislostí historických, národných, politických, či demokratických. V tomto zmysle vykazujú štáty V4 veľa spoločných znakov, čo sa prejavuje aj v ústavnom zakotvení nami skúmaných menšinových práv. Mienime poukázať na prvky spoločné i rozdielne, pričom tieto vnímame v niektorých smeroch ako možný zdroj inšpirácie pre slovenského zákonodarcu.

Ústavná koncepcia práv národnostných menšín a etnických skupín v štátoch V4

V tejto časti budeme venovať pozornosť ústavnej koncepcii práv národnostných menšín a etnických skupín v troch štátoch V4 – Českej republike, Poľskej republike a Maďarsku. Obsah našich úvah bude vychádzať z ponímania ústavy v materiálnom zmysle, t. j. budeme si všímajť nielen ustanovenia ústav dotýkajúce sa menšinových práv, ale aj ustanovenia zákonov o národnostných menšinách a etnických skupinách (menšinových zákonov), ktoré ich uvádzajú do života, resp. konkretizujú. Reálne nás bude zaujímať Listina základných práv a slobôd v Českej republike, ktorá je súčasťou českého ústavného poriadku a zák. č. 279/2001 Sb. o právach príslušníkov národnostných menšín v znení neskorších predpisov, Ústava Poľskej republiky z roku 1997 a vykonávací zákon o národných a etnických menšinách z roku 2005 (Dz. U.2005 Nr. 17 poz. 141), Ústava Maďarska z roku 2011 a vykonávací zákon o právach národnostných menšín (o právach národností) č. CLXXIX z roku 2011. Ako vidieť maďarský zákonodarcu sa vrátil terminologicky k historicky zaužívanému pomenovaniu národnosť, práva národností – na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy opierajúcej sa o formuláciu obsiahnutú v medzinárodnoprávných dokumentoch – národné a etnické menšiny (zákon o právach národných a etnických menšín č. LXXVII z roku 1993).³

3 HALÁSZ, I. *Medzinárodná migrácia, krajanovia a volebné právo. Podoba a volebné hranice moderného politického spoločenstva v štátoch strednej Európy*. Praha : Ústav štátu a práva, Akadémie vied ČR, 2012. s. 110.

Všetky tri ústavy vnímajú práva národnostných menšín a etnických skupín ako súčasť ústavnej úpravy základných práv a slobôd, aj keď rôznym spôsobom. Česká Listina základných práv a slobôd venuje menšinovým právam osobitnú (tretiu) hlavu, maďarská ústava upravuje práva menšín v osobitnom článku (čl. XXIX) a poľská ústava vníma práva menšín ako súčasť všeobecných princípov ústavného zakotvenia práv, slobôd a povinností (čl. 35 ústavy). Je pravdou, že v poľskej právnej teórii existujú názory, ktoré toto riešenie nepovažujú za najšťastnejšie, pretože môže priniesť celý rad aplikačných problémov.⁴

Ani jedna z ústav pojmovo nevymedzuje národnostnú menšinu a už vôbec nie etnickú skupinu. Túto úlohu plnia spomínané menšinové zákony, pričom medzi nimi v danom zmysle možno cítiť zreteľné rozdiely, hoci obsahová podstata pojmov je viac menej zachovaná. Český menšinový zákon v § 2 vymedzuje národnostnú menšinu „ako spoločenstvo občanov Českej republiky žijúcich na území súčasnej Českej republiky, ktorí sa odlišujú od ostatných občanov spravidla spoločným etnickým pôvodom, jazykom, kultúrou a tradíciami, tvoria početnú menšinu obyvateľstva a zároveň prejavujú vôľu byť považovaní za národnostnú menšinu za účelom spoločného úsilia o zachovanie a rozvoj vlastnej svojbytnosti, jazyka a kultúry a zároveň za účelom vyjadrenia ochrany záujmov ich spoločenstva, ktoré sa historicky utvorilo“. V tom istom ustanovení je vymedzený aj pojem príslušník národnostnej menšiny, ktorým je „občan Českej republiky, ktorý sa hlási k inej než českej národnosti a prejavuje prianie byť považovaný za príslušníka národnostnej menšiny spolu s ďalšími, ktorí sa hlásia k rovnakej národnosti“. Aj s odvolaním sa na českú odbornú literatúru treba dodať, že vymedzenie uvedených pojmov nemá charakter legálnej všeobecnej platnej definície, ide o vymedzenie daných pojmov pre účely menšinového zákona.⁵

Česká legislatíva nevymedzuje obsah pojmu etnická skupina, odvolávajúc sa na právnu teóriu, ale i obsah medzinárodných zmlúv a judikatúru európskych súdov, považuje tento pojem za objektívnu kategóriu založenú na takých znakoch, o ktorých svojim voľným prejavom jednotlivec rozhodnúť nemôže. V súlade s tým, Listina síce hovorí o právach etnických skupín, avšak právo voľby (čl. 3 ods. 2 Listiny) ponecháva občanovi (jednotlivcovi) len vo vzťahu k národnostnej menšine.⁶

S odlišným prístupom sa možno stretnúť v maďarských podmienkach, kde menšinový zákon definuje národnostné menšiny a etnické skupiny spoločne ako (voľne povedané) „také spoločenstvo ľudí, ktoré žije na území Maďarska najmenej jedno storočie, a ktoré je vo vzťahu k ostatným obyvateľom štátu v početnej menšine, pričom jeho členovia sú maďarskí občania, ktorí sa od ostatných častí obyvateľstva líšia vlastným jazykom, kultúrou a tradíciami, a zároveň dávajú najavo takú mieru spolupatričnosti, ktorá smeruje k vyjadreniu, zachovaniu a ochrane historicky sformovaných spoločných záujmov (§ 1 ods. 1 citovaného zákona)“.

Rôznosť prístupu analyzovaných štátov k pojmovému vymedzeniu menšín potvrdzuje aj poľská právna úprava, keď menšinový zákon pojmovo samostatne vymedzuje

4 BANASZAK, B. Prawo konstytucyjne. Wydanie 3. Warszawa : C.H.Beck, 2004. s. 491- 492.

5 PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. Část 2.* Praha : Linde Praha, a.s., 2004. s. 177.

6 PAVLÍČEK, V. a kol. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. Část 2.* Praha : Linde Praha, a.s., 2004. s. 179.

národnostnú (národnú) menšinu a samostatne etnickú skupinu, každú pomocou šiestich znakov, z ktorých však iba jeden vykazuje vo vzťahu k daným pojmom odlišnosť. V zmysle citovaného zákona (čl. 2 ods.1 a 2) možno národnú menšinu a etnickú skupinu voľne charakterizovať ako „spoločenstvo občanov Poľskej republiky, ktorí sa od ostatných občanov odlišujú jazykom, kultúrou a tradíciami, tvoria vo vzťahu k ostatným obyvateľom štátu početnú menšinu, ich predkovia žili (žijú) na území Poľska aspoň sto rokov, a prejavujú vôľu byť považovaní za národnú menšinu, či etnickú skupinu, ktorá usiluje o zachovanie a ochranu svojho jazyka, kultúry a tradícií“. Rozdielnosť v pojmovom vymedzení medzi národnou menšinou a etnickou skupinou v zmysle zákona spočíva v tom, že príslušníci národnej menšiny sú stotožňovaní (sa stotožňujú) s národom organizovaným vo vlastnom štáte, kým vo vzťahu k etnickej skupine sa toto kritérium neuplatňuje (jej príslušníci nie sú stotožňovaní, nestotožňujú sa, s národom organizovaným vo vlastnom štáte).

Zo vzájomného porovnania pojmového vymedzenia národnostných (národných) menšín a etnických skupín si treba všimnúť historický (časový) aspekt, ktorý je odlišne používaný v maďarskej a poľskej právnej úprave na jednej strane a českým zákonodarcom na strane druhej. Maďarský a poľský menšinový zákon viaže vnímanie národnej menšiny a etnickej skupiny na časový úsek najmenej sto rokov (storočie), počas ktorých menšina (jej predkovia) na území daného štátu žila, v českom menšinovom zákone takáto jednoznačná úprava chýba. Chýba, ale nie celkom, český zákonodarcovia viaže využívanie určených práv národnostnými menšinami (napr. používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku, právo na vzdelávanie v jazyku menšín), ktoré „tradične a dlhodobo žijú na území Českej republiky“. Keďže zákon neurčuje, čo sa myslí tradíciou a dlhodobosťou, ani aký teritoriálny základ musí táto homogenita vykazovať, môže toto ustanovenie spôsobovať interpretačné i aplikačné problémy z hľadiska jeho praktického využívania, resp. domáhania sa.⁷ Tento legislatívny nedostatok (nejednoznačnosť) však paradoxne môže pôsobiť pozitívne (pozri ďalej).

Samostatnou otázkou je určenie okruhu subjektov, t. j. národnostných menšín a etnických skupín, na ktoré sa legislatíva jednotlivých štátov vzťahuje, inak povedané, ktoré menšiny môžu využívať práva vyplývajúce im z ústavy a zákonov daného štátu. Zrejme vyššie spomínaný časový aspekt – ako súčasť pojmového vymedzenia menšín – spôsobuje, že v maďarských a poľských podmienkach samotné menšinové zákony taxatívne určujú (vypočítavajú) národnostné menšiny a etnické skupiny majúce možnosť využívať menšinové práva v danom štáte. Česká republika volí univerzálny prístup, podľa ktorého menšinové práva obsiahnuté v Ústave ČR a v menšinovom zákone (prípadne aj v iných zákonoch), môžu využívať menšiny žijúce na území Českej republiky (niektoré práva iba tie menšiny, ktoré na území republiky žijú tradične a dlhodobo). Všetky tri štáty legislatívne umožňujú, aby sa o postavenie národnostných menšín a etnických skupín uchádzali aj iné menšiny, ktoré doteraz katalóg menšinových práv nevyužívali.

Ústavná koncepcia menšinových práv vo všetkých troch štátoch vychádza z premisy, podľa ktorej tieto práva patria len občanom daného štátu hlásiacim sa k inej národnosti, resp. etnickej skupine. Rozdiely možno sledovať z hľadiska využívania špecifických

7 KLÍMA, K. *Ústavní právo*. 4. rozšírené vydání. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. s. 365.

práv priznaných menšinám a to v zmysle, či ich môžu v duchu právnej úpravy využívať len jednotlivci (občania daných štátov), alebo skupiny občanov. Jednoducho povedané, do akej miery majú menšinové práva charakter individuálnych alebo kolektívnych práv.

Najjednoduchšia v naznačenom zmysle je maďarská právna úprava, keď ústavodarca priznáva osobám patriacim k národnostným a etnickým menšinám nielen individuálne, ale aj kolektívne práva. Inými slovami, niektoré práva priznáva národnostným a etnickým menšinám ako celku, čo zodpovedá ich ústavne deklarovanému postaveniu ako štátoprávných subjektov. Tento fakt sa zreteľne premieta aj do štruktúry menšinového zákona, keď jeho jedna časť sa nazýva „individuálne menšinové práva“ a ďalšia časť „kolektívne menšinové práva“. Do skupiny individuálnych práv zákon zaraďuje napr. právo na slobodné rozhodovanie o svojej národnostnej príslušnosti, právo na voľbu a užívanie mena v materinskom jazyku, vrátane zápisu do matriky, právo na vzdelávanie v materinskom jazyku a pod. Medzi kolektívne menšinové práva podľa zákona o menšinách patria napr. právo na zachovanie a rozvoj historických národných tradícií, národnej kultúry a materinského jazyka, právo na zriaďovanie menšinových spoločenských organizácií a miestnych a celoštátnej samosprávy, právo na prípravu a vysielanie menšinových relácií vo verejnoprávnej televízii a rozhlase.

Poľský ústavodarca výslovne nehovorí o menšinových právach individuálnych, či kolektívnych, k problému sa stavia kompromisne, dalo by sa povedať, že vychádza z „individuálno-skupinového (kolektívneho)“ ponímania práv priznaných národným a etnickým menšinám. Potvrdzujú to ustanovenia čl. 35 ústavy, keď v ods. 1 sa poľským štátnym občanom patriacim k národným alebo etnickým skupinám garantuje „sloboda pestovania a rozvoja vlastného jazyka, udržiavanie zvykov a tradícií, ako aj vlastnej kultúry“, z čoho jasne cítiť individuálne ponímanie menšinových práv. Avšak v ods. 2 toho istého článku ústavy sú určité práva priznané menšinám (národným i etnickým) ako celku – „národné a etnické menšiny majú právo na vlastné vzdelávanie a kultúrne zariadenia, ako aj zariadenia k ochrane ich náboženskej identity“.

Česká Listina základných práv a slobôd vychádza z individuálneho poňatia menšinových práv, čo má svoje korene zrejme v histórii československého (českého) konštitucionalizmu – osobitne v Ústave ČSR z roku 1920 – ktorý vždy spájal ochranu práv a slobôd s ochranou individuálnych práv. Prvok individuálneho prístupu sa prejavuje aj v konštrukcii menšinového zákona, ktorý okrem pojmu „národnostná menšina“ osobitne vymedzuje pojem „príslušník národnostnej menšiny“.

Ústavodarca však individuálny prístup k menšinovým právam neabsolutizuje, naopak kolektívne (v zmysle skupinové) využívanie niektorých menšinových práv predpokladá, čo potvrdzuje obsah čl. 25 ods. 1 Listiny, ktorý štátnym občanom Českej republiky tvoriacim národnostnú alebo etnickú menšinu zaručuje „všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich jazyku a združovať sa v národnostných združeniach“.

Pokiaľ ide o obsahové zameranie jednotlivých práv, ktoré národnostným menšinám a etnickým skupinám trojica analyzovaných štátov priznáva možno konštatovať, že väčšina týchto práv je vzájomne porovnateľná, aj keď ich formálne vyjadrenie je poznačené väčšími, či menšími odchýlkami. V zásade možno konštatovať, že všetky tri štáty prostredníctvom ústav a vykonávacích zákonov priznávajú právo slobodnej

voľby k národnostnej menšine, právo na užívanie mena a priezviska v jazyku menšiny, právo na viacjazyčné názvy a označenia, právo na užívanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku, právo na vzdelávanie v jazyku menšiny, právo na rozvoj kultúry a ochrany tradícií národnostných menšín, právo menšín združovať sa v združeniach, spolkoch, či iných zoskupeniach národnostného charakteru, právo zúčastňovať sa na riešení záležitostí dotýkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín a pod.

Z naznačeného rámca sa vyníma ústavnoprávna úprava národnosti v Maďarsku a to v dvoch rovinách. Tu prvú, predstavuje deklarovanie národností žijúcich v Maďarsku ako štátotvorných subjektov (činiteľov) a s tým súvisiaci zákonom priznaný okruh individuálnych a skupinových menšinových práv. Druhou rovinou je možnosť národnostných menšín vytvárať miestne menšinové samosprávy a celoštátnu menšinovú samosprávu. Zákon stanovuje akým spôsobom môžu menšinové samosprávy vznikať (kreovať sa) – na miestnej úrovni priamo a nepriamo, na úrovni celoštátnej nepriamo prostredníctvom elektorov. Menšinový zákon zároveň určuje okruh pôsobností, ktoré môžu menšinové samosprávy využívať pri ochrane a rozvíjaní práv národnostných menšín a etnických skupín.

Maďarský menšinový zákon pôsobí demokraticky a veľkoryso. Nie je však tajomstvom, že jeho predchodca, zákon o právach národných a etnických menšín č. LXXVII z roku 1993, od ktorého sa súčasný menšinový zákon obsahovo minimálne odlišuje, bol vytváraný ako „modelový zákon“, ktorý by na základe uplatnenia požiadavky vzájomnosti mohol (skôr mal) fungovať v predstavách časti maďarskej politickej elity ako vzor, ale aj ako prostriedok nátlaku, pre analogickú úpravu v štátoch, kde žijú Maďari v pozícií národnostnej menšiny, prípadne by mal pôsobiť ako nástroj na zvyšovanie medzinárodných štandardov dotýkajúcich sa práv národnostných menšín a etnických skupín.⁸ Inou otázkou je, do akej miery môžu dnes málopočetné národnostné menšiny poznamenané asimiláciou a územnou roztrúsenosťou, jednotlivé inštitúty menšinového zákona reálne využívať. Povedané slovami G. Papucseka „národnostný zákon v Maďarsku je ako pokrývka, pod ktorou nevidno, čo sa v skutočnosti deje s národnosťami“.⁹

Ústavno-právne postavenie národnostných menšín v Slovenskej republike

Ústava Slovenskej republiky (ďalej aj Ústava SR alebo ústava) zakotvuje práva národnostných menšín a etnických skupín v hlave druhej nazvanej Základné práva a slobody, v samostatnom štvrtom oddiele, v čl. 33 a 34. Obsah týchto ustanovení však treba vnímať v súčinnosti s čl. 12 ods. 3 ústavy, ktorý priznáva každému (fyzickej osobe) slobodne rozhodovať o svojej národnosti.

Slovenská republika, na rozdiel od ostatných štátov V4, nemá samostatný zákon o právach národnostných menšín a etnických skupín. Ústavné práva dotýkajúce sa menšín sa uvádzajú do praxe prostredníctvom bežných zákonov, ktorých je viac ako

8 OROSZ, L – JIRÁSKOVÁ, V. *Ústavné právo porovnávacie (Základy ústavného práva Českej republiky, Maďarskej republiky a Poľskej republiky)*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Právnická fakulta, 2007. s. 191.

9 PAPUCSEK, G. Potreba riešenia slovensko-maďarských vzťahov na základe princípu reciprocity. In *Literárny dvojtyždenník*, 2008, roč. 21, č. 41-42, s. 5.

25,¹⁰ pričom najznámejšie z hľadiska obsahu nášho príspevku sú zák. č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov a zák. č. 184/1999 o používaní jazyka národnostných menšín v znení neskorších predpisov, ktorý treba vnímať v priamej súvislosti so zák. č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v platnom znení.

Ústava vo vzťahu k menšinovým právam využíva univerzálny prístup, t. j. priznáva a garantuje ich národnostným menšinám a etnickým skupinám, obsahovo síce obidva pojmy nevymedzuje, avšak formálno-právne naznačuje rozdiel medzi nimi (porovnaj čl. 12 ods. 3 prvá veta a čl. 33). Tento fakt je sám o sebe akceptovateľný, problematicky v zmysle absenčne, však vyznieva v tom zmysle, že uvedené pojmy nevymedzuje formou priamej definície, ani uvedením charakteristických znakov objasňujúcich ich obsah, žiaden iný právny predpis tvoriaci súčasť slovenského právneho poriadku. Ešte viac mrzí, že tomuto problému venuje málo pozornosti aj slovenská právna veda. Na ospravedlnenie obidvoch negatív môže slúžiť skutočnosť, že s vymedzením analyzovaných pojmov sú problémy aj na úrovni medzinárodných dokumentov týkajúcich sa ľudských a občianskych práv všeobecne a práv národnostných menšín a etnických skupín zvlášť. Všetky definície národnostnej menšiny (o etnickej skupine ani neho-voriac) obsiahnuté v týchto dokumentoch majú skôr intuitívny charakter, ich prínos je nesporný, avšak skôr odporúčací, než formálno-právny, teda záväzný.

Princíp univerzálnosti sa prejavuje aj v tom, že ústava – v širšom zmysle právny poriadok Slovenskej republiky – nevypočítava menšiny, ktoré štát uznáva za národnostné menšiny alebo etnické skupiny. Nevymenúva ani menšiny, príslušníkom ktorých sa priznávajú špecifické práva. Výnimku v naznačenom zmysle predstavuje školský zákon, keď uvádza, v ktorých jazykoch národnostných menšín sa zaručuje právo na vzdelanie, čím nepriamo identifikuje aj konkrétne národnostné menšiny.

S univerzálnym prístupom súvisí aj otvorenosť systému, t. j. okruh národnostných menšín a etnických skupín sa môže rozširovať. Tomu napomáha aj fakt, v zmysle ktorého súčasná právna úprava nevyžaduje zo strany štátu žiadnu procedúru uznania menšiny (niečo podobné ako je napr. pri združovacom práve registračný princíp). Záleží na menšine samotnej, jej príslušníkoch, či pociťujú prvok spolupatričnosti a potrebu realizovať práva, ktoré im ústava a iné právne predpisy ponúkajú. Takýto liberálny režim by však mohol spôsobiť problémy v budúcnosti s národnostnými menšinami novo usadzujúcimi sa na území Slovenska.

Prirodzeno-právne poňatie práv národnostných menšín sa výrazne prejavuje v obsahu čl. 12 ods. 3 ústavy, podľa ktorého má každá fyzická osoba právo slobodne rozhodovať o svojej národnosti, pričom sa zakazuje akékoľvek ovplyvňovanie tohto rozhodovania a všetky spôsoby nátlaku smerujúce k odnárodňovaniu. K obsahu tohto ustanovenia považujeme za potrebné uviesť niekoľko poznámok.

Každý, kto má právo rozhodnúť o svojej národnosti, môže sa v súlade s čl. 12 ods. 3 ústavy kedykoľvek rozhodnúť, že predchádzajúce rozhodnutie mení. Ide o absolútne právo, ktoré nepotrebuje z pohľadu svojho uskutočňovania žiadny vykonávací zákon, predstavuje formu priamej realizácie ústavy. Ide o osobné rozhodnutie, ktoré nepodlieha

10 CHOVANEC, J. *Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*. Martin : Matica slovenská, 2018. s. 41.

schvaľovaní orgánom verejnej moci, ani súdnemu prieskumu. Inak povedané, národnosť je subjektívna kategória, ktorá môže byť v živote občana Slovenskej republiky opakovane zmenená. Z logiky veci (lepšie povedané z metódy zdravého rozumu) vyplýva, že občan si môže zvoliť (aj keď to ústava nehovorí) príslušnosť k národnostnej menšine, ktorá v tej dobe žije (nachádza sa) na území Slovenskej republiky.

Z dikcie čl. 12 ods. 3 ústavy zároveň vyplýva, že občania si môžu zvoliť národnosť, nie však príslušnosť k etnickej skupine. Aj slovenský ústavodarca, podobne ako v Česku, vníma etnikum ako objektívnu kategóriu, ktorá je daná. Ústava následne nerozlišuje medzi voľbou a stavom (objektívne daným), čoho potvrdením je obsah čl. 33 ústavy, z ktorého vyplýva, že „príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu.“ Ústava ani nenaznačuje o akú ujmu by malo ísť v spojení s príslušnosťou k národnostnej alebo etnickej menšine, vylučuje však akúkoľvek ujmu. Z povahy veci však vyplýva, že ak by sa niekto chcel dovoľávať porušenia práva vznikom ujmy v súvislosti s jeho národnostnou alebo etnickou menšinou, musel by vyšpecifikovať v čom ujmu vidí a následne dokázať príčinnú súvislosť medzi ujmu a príslušnosťou k národnostnej alebo etnickej menšine.

Priznanie práv príslušníkom menšín ústava viaže na štátne občianstvo, t. j. priznáva ich občanom Slovenskej republiky patriacim k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, alebo inak, občanom Slovenskej republiky, ktorí majú inú ako slovenskú národnosť. Ústavné zakotvenie a praktická realizácia menšinových práv vychádza z rešpektovania princípu rovnosti všetkých subjektov základných práv a slobôd (čl. 12 ods. 2 ústavy) a zásady priznania špecifických práv občanom príslušníkom národnostných menšín a etnických skupín. Režim špecifického zaobchádzania s príslušníkmi menšiny sa charakterizuje ako pozitívna diskriminácia (aj keď je legitímnou otázkou, či tento termín má svoje opodstatnenie, keďže diskriminácia – pozitívna, či negatívna – je vždy diskrimináciou) a zahŕňa poskytovanie takých práv, ktoré prislúchajú výlučne členom menšiny. Nejde pritom len o špecifikáciu osobnú (občan príslušník menšiny), ale aj vecnú, či obsahovú (napr. právo na vzdelanie menšiny je špecifikáciou inak každému priznaného práva na vzdelanie v zmysle čl. 42 ústavy).¹¹ Prirodzene je na úvahe každého príslušníka menšiny, či bude využívať špecifické práva vyplývajúce mu z ústavy.

Ústavodarca koncipuje práva národnostných menšín a etnických skupín na individuálnom princípe, priznáva ich jednotlivcovi, príslušníkovi menšiny. Chráni príslušníkov menšiny ako jednotlivcov a nie menšiny ako celky, čo samo o sebe nevylučuje spoločný výkon individuálne priznaných práv. Takýto spoločný výkon ústava v čl. 34 ods. 1 priamo predvída, keď stanovuje: „Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie.“

Možno polemizovať o tom, či absencia výslovného ustanovenia o ochrane individuálnych menšinových práv predstavuje nedostatok v miere právnej istoty ochrany základných práv a slobôd Ústavou SR. Máme za to, že nie, pretože neexistencia výslovnej právnej úpravy nie je dôkazom existencie kolektívnych práv. Tieto práva

11 ČIČ, M. a kol. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina : EUKÓDEX, 2012. s. 242.

nepatria k štandardu ústavného práva na Slovensku v platnej právnej úprave, ani v jej predchádzajúcom vývoji, keď Slovensko bolo súčasťou bývalej spoločnej Československej republiky.¹²

Z hľadiska pozitívno-právneho zakotvenia sa v obsahu práv národnostných menšín a etnických skupín premietajú všetky tri statusové prvky občana, pričom v závislosti od obsahu jednotlivých statusov sa mení aj pozícia štátu pri uskutočňovaní práv, ktoré sú ich súčasťou. Status negativus (čl. 12 ods. 3 v spojení s čl. 33 ústavy) si vyžaduje od štátu (orgánov verejnej moci), aby sa voči príslušníkovi národnostnej menšiny a etnickej skupiny zdržal akéhokoľvek protizákonného konania a v plnom rozsahu rešpektoval jeho autonómne a slobodné rozhodovanie. Status activus (čl. 34 ods. 2, písm. c) je spojený s vytváraním podmienok pre aktívnu účasť príslušníkov menšín na verejnom a politickom živote, osobitne na rozhodovaní o veciach (záležitostiach), ktoré sa ich priamo či nepriamo týkajú. Status positivus [čl. 34 ods. 2, písm. a), b)] je zase spojený s právom občana, príslušníka menšiny, na právnu ochranu jeho práv vyplývajúcich mu z ústavy. Inak povedané, príslušníci národnostných menšín a etnických skupín majú právo, aby sa štát správal určitým pozitívnym spôsobom v zmysle poskytnutia plnení – právneho, finančného a materiálneho charakteru, ktoré im umožnia reálne využívať ústavou garantované práva.

Z hľadiska reálneho napĺňania jednotlivých statusov možno povedať, že bezproblémovým sa javí realizácia prvého statusu (status negativus), s občasnými výhradami sa možno stretnúť pri zabezpečovaní status activus, t. j. vytváraním podmienok pre aktívnu účasť menšín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú, hoci tu treba dodať, že aktivita neraz chýba na strane niektorých menšín (napr. rómskej). Kontroverzne niekedy vyznieva hodnotenie obsahu tretieho statusu, keď zaznievajú hlasy menšín (najmä maďarskej menšiny) o chýbajúcich či nedostatočných materiálnych podmienkach uskutočňovania priznaných práv. Kritické hlasy však občas smerujú aj k právnym garanciam súvisiacim s uskutočňovaním práv patriacich do spomínaného statusu.

Práva, ktoré Ústava SR priznáva národnostným menšinám a etnickým skupinám sú koncentrovane obsiahnuté v čl. 34 ústavy. O okruhu práv, ktoré zahŕňa ods. 1 uvedeného ustanovenia sme už hovorili vyššie. V zmysle čl. 34 ods. 2 sa občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám za podmienok ustanovených zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj:

- a) právo vzdelania v ich jazyku,
- b) právo používať ich jazyk v úradnom styku,
- c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

Vzhľadom na okruh práv adresovaných menšinám obsiahnutý v zákonoch bežného zákonodarstva, môžeme konštatovať, že rozsah menšinových práv v Slovenskej republike zodpovedá medzinárodným štandardom o ľudských právach a je porovnateľný s rozsahom práv tohto druhu s krajinami V4 tak, ako sme o ňom hovorili v predchádzajúcej časti príspevku.

12 DRGONEC, J. *Veľké komentáre. Ústava Slovenskej republiky*. 2. vydanie. Bratislava : Nakladateľstvo C.H. Beck., 2019. s. 781.

Voľne povedané národnostné menšiny dnes žijúce na území Slovenskej republiky možno rozdeliť do dvoch skupín, na:

- tradičné menšiny dlhodobo žijúce na Slovensku (bulharská, česká, chorvátska, maďarská, nemecká, poľská, rómska, rusínska, ukrajinská),
- menšiny novo sa usadzujúce (máme na mysli posledné, ale aj nasledujúce roky) na Slovensku (napr. ruská, vietnamská, čínska, albánska, čečenská, ale už aj azyľanti z Ázie, či Afriky).

Ak zoberieme do úvahy kvantitatívny okruh uvedených národnostných menšín a pomerne široko koncipovaný rozsah práv, ktoré ústava a bežné zákonodarstvo priznáva národnostným menšinám a etnickým skupinám, považujeme za aktuálne a prezieravé slová J. Drgoneca, ktorý upozorňuje: „v celom spektre menšín žijúcich na území Slovenska treba veľmi citlivo a uvážlivo pristupovať k vymedzovaniu práv zahrnutých v čl. 34 ústavy, lebo nadmerný a nerozvážny aktivizmus by ľahko mohol priviesť k formálne priznaným, ale materiálne nedostupným právam, aké by Slovenská republika nebola schopná zabezpečiť organizačne ani finančne.“¹³

Treba si uvedomiť, že v čl. 34 ústavy obsiahnutý výraz „sa zaručuje“ znamená, že tam priznané práva národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručuje štát. Záruka štátu zároveň znamená, že štát je povinný nielen nebrániť občanom v užívaní práv a slobôd, ale tiež urobiť všetko preto, aby príslušné práva boli realizovateľné, prípadne ustanoviť a uplatniť sankcie v prípade porušenia práva či slobody.“¹⁴

Na druhej strane ústavodarca (zákonodarca) môže priznať špeciálne práva kategórii osôb, ktoré sa hlásia k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, ale tieto práva nemôžu byť takého charakteru, aby boli v rozpore s princípom rovnosti všetkých občanov pred zákonom. Národnostné alebo etnické zvláštnosti nemôžu byť dôvodom na výnimky z občianskeho života (statusu), napr. pri získavaní občianstva, občianskoprávnej spôsobilosti a pod. Práva menšín v štáte predpokladajú ich lojalitu voči štátu a rešpektovanie demokratického princípu rovnosti, ktorý obsahuje zákaz diskriminácie a to jednak k väčšinovému obyvateľstvu, ale aj vo vzťahu k rôznym menšinám v porovnateľnom postavení. Inými slovami, faktické postavenie národnostných menšín by malo byť porovnateľné z hľadiska využívania práv, ktoré im ústava zaručuje, teda aspoň tzv. tradičných menšín, resp. tých menšín, ktoré sú počtom porovnateľné.

Podľa čl. 34 ods. 3 ústavy možno „výkon práv patriacich národnostným menšinám a etnickým skupinám zaručených v ústave nesmie viesť k ohrozeniu zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky a k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva“. Ide o ustanovenie, ktoré si žiada bližšie objasnenie, pretože občas vyvoláva diskusie (obavy), či a do akej miery je právne opodstatnené, okrem iného aj preto, že takého ustanovenie neobsahuje ani jedna z ústav štátov V4.

Predovšetkým treba pripomenúť – čo sme opakovane uvádzali v úvodných častiach tohto príspevku – že ústavné práva priznané národnostným menšinám a etnickým skupinám sa začleňujú do systému základných práv a slobôd ako plnohodnotné

13 DRGONEC, J. *Veľké komentáre. Ústava Slovenskej republiky*. 2. vydanie. Bratislava : Nakladateľstvo C.H. Beck., 2019. s. 781.

14 PALÚŠ, I. a kol. *Ústavné právo Slovenskej republiky*, Košice : UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2016. s. 177.

a rovnocenné základné práva, ktoré v súlade s takýmto konštatovaním potenciálne podliehajú možným obmedzeniam, ktoré sú súčasťou ústavnej koncepcie v každom, aj v tom najdemokratickejšom, štáte. Ústava SR pozná dve formy možného obmedzenia základných práv a slobôd – ukladanie povinností (čl. 13 ods. 1) a určovanie medzí (čl. 13 ods. 2, 3, 4). Obmedzenie práv národnostných menšín a etnických skupín sa môže realizovať určením medzí z dôvodov uvedených v ústave.

Dôvody sú tri: ochrana zvrchovanosti, ktorú treba vnímať s obsahom čl. 1 ústavy (Slovenské republiky je zvrchovaný štát), ochrana územnej celistvosti, ktorú treba spájať s čl. 3 ods. 1 ústavy (územie Slovenskej republiky je jednotné a nedeliteľné). Tretím dôvodom je ochrana ostatného obyvateľstva Slovenskej republiky pred diskrimináciou. Pojem „ostatné obyvateľstvo“ zahŕňa slovenskú národnú väčšinu so všetkými národnostnými menšinami a etnickými skupinami rozdielnymi od národnostnej menšiny alebo etnickej skupiny vykonávajúcej svoje práva podľa čl. 34 ods. 1 a 2 ústavy. Uvedené ustanovenie treba vykladať v spojitosti s čl. 33 ústavy, ktorý určuje princíp na ochranu národnostných menšín a etnických skupín, kým čl. 34 ods. 3 určuje ústavný princíp na ochranu pred národnostnými menšinami a etnickými skupinami.

Za uvedených okolností je obsah čl. 34 ods. 3 akceptovateľný, z pohľadu jeho realizácie možno polemizovať o legislatívno-formálnom nedostatku spočívajúcom v tom, že podľa čl. 13 ods. 2 ústavy medze základných práv a slobôd možno upraviť iba zákonom za podmienok ustanovených ústavou. V tomto prípade by sa však určili medze priamo z ústavy, keďže Slovensko nemá samostatný zákon o právach národnostných menšín a etnických skupín, ktoré by obsah čl. 34 ods. 3 konkretizoval. Samotné ustanovenie nemá sankčný, ale preventívno-ochranný charakter a takto ho aj treba vnímať.

Zaradenie analyzovaného ustanovenia do Ústavy SR má nepochybne svoje historické súvislosti a skúsenosti, ktorými prešlo Slovensko ako súčasť predmnichovskej Československej republiky, ale aj ako súčasť socialistického Československa v jednotlivých etapách jeho vývoja od roku 1948 až po rok 1989. Určite je však reakciou aj na spoločensko-politický vývoj v slovenských podmienkach po roku 1989.

Záver

Akceptovateľnosť každej ústavnej schémy potvrdzuje alebo spochybňuje prax, ktorá zároveň odкрýva problémové miesta vyžadujúce si precizovanie existujúceho legislatívneho stavu, alebo prijímanie opatrení smerujúcich k naplneniu obsahu právnej úpravy. V takto vymedzenom priestore treba vnímať aj ústavno-právne postavenie národnostných menšín a etnických skupín v podmienkach Slovenskej republiky. Máme zato, že súčasná legislatívna úprava skúmanej problematiky zodpovedá existujúcim štandardom určeným medzinárodnými dokumentami o ľudských právach, osobitne o právach národnostných menšín a etnických skupín. To však neznamená, že ju nemožno vylepšiť, resp. precizovať v rovine formálno-právnej (napr. prijatím samostatného zákona o národnostných menšinách a etnických skupinách), ale aj obsahovej (napr. zosúladením legislatívneho stavu a reálnych podmienok, najmä pokiaľ ide o rómsku komunitu).

Ak hovoríme v posledných rokoch na Slovensku o národnostných menšinách, reč sa spravidla zvrtnie na dve z nich (zhodou okolností, dve najpočetnejšie), avšak na každú úplne z iných dôvodov. Maďarská menšina (pri sčítaní obyvateľstva v roku 2011 ju

tvorilo 458 000 obyvateľov Slovenska,¹⁵ pri sčítaní obyvateľstva v roku 2021 sa k tejto menšine prihlásilo o poznanie menej občanov Slovenskej republiky – 422 000¹⁶) je mentálne, kultúrne, či sociálne integrovanou a pokojnou súčasťou slovenskej spoločnosti. Menej pokojní sú však predstavitelia maďarských politických strán pôsobiacich v Slovenskej republike, ktorí opakovane predkladajú (najmä v období regionálnych a parlamentných volieb) požiadavky majúce nepochybne svoj historický kontext, ale opierajúce sa aj o spomínaný maďarský zákon o právach národnostných menšín, zároveň však opomínajúce princíp reciprocity, ako aj požiadavku rovnakého postavenie (z hľadiska rozsahu práv) národnostných menšín žijúcich na území Slovenskej republiky. Určite možno diskutovať o prijatí samostatného zákona o právach národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike, menej už o ponímaní menšín ako štátotvorných subjektov, či priznaní autonómie maďarskej menšine (je úplne jedno, či ju „prikráslime“ prívlastkom kultúrna alebo samosprávna – vždy ide o autonómiu ako formu administratívno-právneho, skôr však štátoprávneho usporiadania štátu). Z obidvoch strán už zaznelo veľa argumentov, sami zostávame na stanovisku, že je potrebné a múdre zachovať existujúci status quo, t. j. rešpektovať Ústavu Slovenskej republiky.

Vážnejší, resp. naliehavejší problém, najmä z pohľadu budúcnosti Slovenska, predstavuje rómska menšina (či už ako národnosť alebo etnikum). Pri sčítaní obyvateľstva v roku 2011 sa k tejto menšine prihlásilo iba necelých 107 000 občanov,¹⁷ pri sčítaní obyvateľstva v roku 2021 ešte menej – 67 000 občanov Slovenskej republiky,¹⁸ čo bolo v obidvoch prípadoch dané hlavne tým, že mnoho príslušníkov tejto komunity sa hlásilo k slovenskej národnosti, alebo maďarskej menšine (hlavne v južných okresoch Slovenskej republiky). Znižujúci počet občanov štátu hlásiacich sa k rómskej národnostnej menšine, pri objektívne narastajúcom počte príslušníkov tejto komunity, by si zaslúžil seriózný vedecký výskum hľadajúci odpoveď na otázku, čo je dôvodom takéhoto konania rómskeho etnika.

Podľa štatistických odhadov opierajúcich sa aj o údaje obecných samospráv, ako aj údaje rómskych združení (viď Atlas rómskych komunit), žije dnes na Slovensku (jar 2022) 460 000 až 500 000 príslušníkov rómskeho etnika. Etnikum je v zmysle Ústavy SR (ako sme už uviedli) objektívne daná kategória, z čoho podľa nás vyplýva, že jeho príslušníci ako občania Slovenskej republiky si majú možnosť slobodne zvoliť svoju národnosť (vrátane rómskej). Úmyselne používame pojem etnikum (konečne používa ho pri svojej rozhodovacej činnosti aj Európsky súd pre ľudské práva¹⁹), pretože ak chceme hovoriť o problémoch Rómov, musíme mať na zreteli všetkých, nielen tých, ktorí sa k tejto národnosti hlásia. V naznačenom duchu musí problém riešiť, v zmysle urobiť v ňom poriadok, aj slovenská právna veda (a nielen práva) a následne i legislatíva.

Ak sa pozrieme na možnosť rómskej komunity využívať práva priznané menšinám v čl. 34 ods. 2 ústavy, musíme konštatovať, že nerealizovateľné je vzdelávanie v rómskom jazyku, ktorý síce bol v roku 2008 štandardizovaný, postupné kroky sa robia aj pri príprave

15 Štatistická ročenka Slovenskej republiky, Bratislava 2012, s. 75.

16 Denník PRAVDA, 21.1.2022

17 Štatistická ročenka Slovenskej republiky, Bratislava 2012, s. 75.

18 Denník PRAVDA, 21.1.2022

19 Case of D. H. and Others v. The Czech Republic. Rozsudok z 13. novembra 2007 k sťažnosti č. 57325/00, § 207.

budúcich učiteľov tohto jazyka, ktorý sa však vo všeobecnej podobe ako vyučovací jazyk do praxe stále nedostal. Obdobný problém je aj s využívaním rómskeho jazyka v úradnom styku. Ak sa využíva v zmysle ústavy, tak ojedinele na zasadnutiach obecných zastupiteľstiev v obciach, kde väčšinu členov týchto samosprávnych orgánov tvoria Rómovia (prítom je otázne, či ide o využívanie štandardizovaného rómskeho jazyka, alebo – a to skôr – o miestny rómsky dialekt). Z naznačeného pohľadu možno hovoriť o diskriminácii rómskej menšiny, aj keď takéto hodnotenie je skôr ojedinelé, ak vôbec sa s ním možno stretnúť.

Ústava SR hovorí o právach národnostných menšín a etnických skupín, pričom v zmysle čl. 12 ods. 2 ústavy medzi nimi nerobí rozdiely z hľadiska využívania týchto práv, práve naopak, zdôrazňuje rovnosť základných práv a slobôd všetkých občanov bez ohľadu na okolnosti uvedené v citovanom článku ústavy, medzi nimi aj príslušnosť k národnostnej menšine, či etnickej skupine. Národnostné menšiny a etnické skupiny ústava vníma ako rovnocenných adresátov práv, ktoré im priznáva a garantuje, preto je ťažko akceptovateľné, aby ústavnú rovnosť nepodvržovala prax. Faktom však zostáva, že pozícia rómskej menšiny špecifiká.

Úsilie štátu, štátnych orgánov, orgánov územnej samosprávy sa sústreďuje na sociálno-ekonomické podmienky života tejto komunity²⁰. Je faktom, že väčšina Rómov žije v osadách na okraji obcí a miest v sociálnych podmienkach nezodpovedajúcim štandardu 21. storočia. Problémom je veľká nezamestnanosť príslušníkov tejto menšiny, starosti sú so vzdelávaním školopovinných detí, vzťahom mnohých členov tohto etnika k zodpovednosti za seba i svoje okolie. Počet neprispôsobivých jedincov tvoriacich súčasť tejto komunity je neprehliadnuteľný. Ak štát, jeho orgány a inštitúcie chcú pomôcť tejto menšine, je treba otvorene a hlavne pravdivo hovoriť o všetkých problémoch, ktoré s ňou súvisia, a neprikrývať ich pláštikom dodržiavania a ochrany ľudských práv. Je pravdou, že do tejto situácie sa nedostali Rómovia sami, ale rovnako je pravdou, že akékoľvek úsilie štátu, jeho zložiek nepovedie k zlepšeniu stavu bez aktívnej účasti a snahy samotných Rómov.

Literatúra:

- BANASZAK, B. 2004. *Prawo konstytucyjne*. Wydanie 3. Warszawa : C.H.Beck, 2004, ISBN 978-83-7387-567-8.
- Case of D. H. and Others v. The Czech Republic. Rozsudok z 13. novembra 2007 k sťažnosti č. 57325/00, § 207.
- ČIČ, M a kol. 2012. *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Žilina : EUROKÓDEX, 2012. 832 s. ISBN 978-80-89447-93-0.
- DRGONEC, J. 2019. *Veľké komentáre. Ústava Slovenskej republiky*. 2. vydanie. Bratislava : Nakladateľstvo C.H. Beck, 2019. 1774 s. ISBN 978-80-89603-74-9.
- FRIDRICH, B. a kol. 2013. *Ústavné garancie ľudských práv*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. 270 s. ISBN 978-80-7160-338-2.
- HALÁSZ, I. 2012. *Medzinárodná migrácia, krajania a volebné právo. Podoba a volebné hranice moderného politického spoločenstva v štátoch strednej Európy*. Praha : Ústav štátu a práva, Akademie věd ČR, 2012. 330 s. ISBN 978-80-8743-904-3.

20 CHOVANEC, J. *Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*. Martin : Matica slovenská, 2018. s. 81 a nasl.

- CHOVANEC, J. 2018. *Postavenie a ochrana národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike*. Martin : Matica slovenská, 2018. 172 s. ISBN 978-80-8128-221-8.
- KLÍMA, K. 2010. *Ústavní právo*. 4. rozšírené vydání. Plzeň : Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 800 s. ISBN 978-80-7380-261-5.
- OROSZ, L. – JIRÁSKOVÁ, V. 2007. *Ústavné právo porovnávacie / Základy ústavného práva Českej republiky, Maďarskej republiky a Poľskej republiky*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Právnická fakulta, 2007. 284 s. ISBN 978-80-7097-690-6.
- PALÚŠ, I. a kol. 2016. *Ústavné právo Slovenskej republiky*. Košice : UPJŠ v Košiciach, Fakulta verejnej správy, 2016. 462 s. ISBN 978-80-8152-442-4.
- PAPUCSEK, G. 2008. Potreba riešenia slovensko-maďarských vzťahov na základe princípu reciprocity. In *Literárny dvojtyždenník*, ISSN 0862-5999, 2008, roč. 21, č. 41-42.
- PAVLÍČEK, V. a kol. 2004. *Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. Část 2*. Praha : Linde Praha, a.s., 2004. 248 s. ISBN 978-80-7201-472-9.
- POLLMAN, A. – LOHMANN, G. (Ed), 2017. *Ludské práva*. Interdisciplinárna príručka(slovenský preklad). Bratislava : Kalligram. 2017. 560 s. ISBN 978-80-8101-960-9.
- *Štatistická ročenka Slovenskej republiky*, 2012. Bratislava : Veda, Vydavateľstvo SAV a MAPA Slovakia Plus, s.r.o.
- *Denník PRAVDA*, 21.1.2012. Bratislava: OUR MEDIA, a.s.

Summary: Constitutional and Legal Status of National Minorities in the Slovak Republic in the Context of the V4 States

The constitutional legal regulation of national minorities and ethnic groups in the Slovak Republic can be considered standard, corresponding to international documents on human and civil rights, comparable to the legal regulation of this institute in other states of the European Union. However, this does not mean that it cannot be improved, or specified at the formal-legal level (for example, by adopting a separate law on national minorities and ethnic groups), but also at the content-application level (for example, by a more significant solution to problems related to the Roma ethnic group).

prof. JUDr. Igor Palúš, CSc.
Slezská univerzita v Opavě
Fakulta veřejných politik
Bezručovo nám. 885/14
Česká republika
igor.palus@fvp.slu.cz

Obsah článku podlieha licencií Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (Igor Palúš).